

Nevyriausybinių organizacijų teisinės aplinkos reglamentavimas Lietuvoje

Terminas nevyriausybinių organizacijų (NVO) kilęs iš angliško termino *Non-governmental organisation*. Žodis *Government* iš anglų kalbos gali būti verčiamas ir kaip „vyriausybė“ ir kaip „valstybė“ arba dar kaip „valdymas“. Todėl dėl kalbininkų siūlomo naudoti žodžio „nevalstybinis“ sąsajos su žodžiu „antivalstybinis“, buvo nuspręsta apsistoti ties jau plačiai paplitusiu vertimu „nevyriausybinių organizacijų“, t. y. nepriklausomos ir tiesiogiai nevaldomos valstybės institucijų.

Nevyriausybinių organizacijų (NVO) – tai savanoriškumo pagrindu, laisva piliečių valia įkurta demokratinė organizacija, turinti formalią struktūrą, nepriklausanti nuo valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, savo veiklą grindžianti savivaldos ir demokratiško sprendimų priėmimo principais, kurios pagrindinis veiklos tikslas – viešųjų interesų tenkinimas ir visuomenės gerovė.

NVO Lietuvoje vadinamos tos organizacijos, kurios įkurtos pagal LR Asociacijų, LR Labdaros ir paramos fondų bei LR Viešųjų įstaigų įstatymus. Tačiau organizacijos, įkurtos pagal šiuos įstatymus ir kurių dauguma steigėjų/dalininkų ar narių yra valstybės institucija (pvz.: poliklinikos, ligoninės, universitetai, profesinio rengimo centrai, Lietuvos savivaldybių asociacija ir kitos) nelaikomos nevyriausybinėmis.

LR Seimas 2013 m. gruodžio 19 dieną priėmė Nevvyriausybinių organizacijų įstatymo projektą, kuriame yra aiškiai apibrėžta nevyriausybinių organizacijų sąvoka (2 str.).

Pagal šį įstatymą laikoma, kad **nevyriausybinių organizacija** – nuo valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų valdymo nepriklausomas savanoriškumo pagrindais įsteigtas visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra siekti politinės valdžios arba įgyvendinti vien tik religinius tikslus.

Nevyriausybinėmis organizacijomis nelaikomi:

- 1) juridiniai asmenys, kurių daugiau negu 1/3 dalyvių yra juridiniai asmenys, nesantys nevyriausybinėmis organizacijomis arba religinėmis bendruomenėmis ar bendrijomis;
- 2) juridiniai asmenys, kurių dalyviai – juridiniai asmenys, nesantys nevyriausybinėmis organizacijomis arba religinėmis bendruomenėmis ar bendrijomis, turi daugiau negu 1/3 balsų visuotiniame dalyvių susirinkime;
- 3) politinės partijos;
- 4) profesinės sąjungos, darbdavių organizacijos ir jų susivienijimai;
- 5) organizacijos, kuriose narystė privaloma tam tikros profesijos atstovams;
- 6) sodininkų bendrijos, daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijos, kiti nekilnojamojo turto bendro valdymo tikslais įsteigti juridiniai asmenys;
- 7) šeimynos;
- 8) nuolatinės arbitražo institucijos.

Taip pat organizacijos skirstomos pagal šiuos kriterijus:

- **Grupinės naudos nevyriausybinių organizacija** – nevyriausybinių organizacija, kurios veikla teikia naudą tik jos dalyviams.
- **Viešosios naudos nevyriausybinių organizacija*** – nevyriausybinių organizacija, kurios veikla teikia naudą ne tik jos dalyviams, bet ir visuomenei ir kuri pripažinta atitinkančia šio įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje nustatytus reikalavimus.
- **Nacionalinė nevyriausybinių organizacija** – nevyriausybinių organizacija, veikianti vienoje ar keliuose viešosios politikos srityse ir veiklą vykdanči Lietuvos Respublikos mastu.
- **Skėtinė nacionalinė nevyriausybinių organizacija** – nacionalinė nevyriausybinių organizacija, įsteigta vadovaujantis Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymu ir vienijanti nacionalines ir kitas bendrų tikslų siekiančias nevyriausybines organizacijas.

Viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų finansavimas ir nevyriausybinių organizacijų pripažinimas viešosios naudos nevyriausybinėmis organizacijomis:

Asignavimų valdytojai, skirstydami nevyriausybinių organizacijų veiklos finansavimo lėšas, gali numatyti, kad viešosios naudos nevyriausybinėms organizacijoms teikiamas prioritetas.

Nevyriausybės organizacijos pripažįstamos viešosios naudos nevyriausybėmis organizacijomis Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.

Viešosios naudos nevyriausybine organizacija pripažįstama nevyriausybine organizacija, kuri:

1) vykdo veiklas, kurių didesnė dalis teikia naudą visuomenei ar jos daliai ir kurios skirtos vaikų ir jaunimo gerovės didinimui, neįgaliųjų apsaugai, moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimui, žmogaus teisių apsaugai, šeimų stiprinimui, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui, švietimo, mokslo, kultūros ir sporto skatinimui, humanitarinės pagalbos teikimui, sveikatos apsaugai, aplinkos apsaugai, pilietiniam ugdymui, visuomenės narių teisių apsaugai ir viešojo intereso užtikrinimui;

2) yra įregistravusi nevyriausybės organizacijos žymą Juridinių asmenų registre;

3) Juridinių asmenų registro duomenų tvarkytojui yra pateikusi 2 paskutinių finansinių metų, kurių ataskaitų pateikimo terminas jau suėjęs, veiklos ataskaitas ir metinių finansinių ataskaitų rinkinius arba metines ataskaitas ir yra viešai paskelbusi šias ataskaitas savo interneto svetainėje (jeigu ją turi);

4) atitinka minimalius patikimo mokesčių mokėtojo kriterijus;

5) siekia išmatuojamo teigiamo socialinio poveikio visuomenei ar jos daliai, steigimo dokumente arba steigėjų ar dalyvių patvirtintame dokumente yra nurodžiusi siekiamo socialinio poveikio tikslą (sprendžiamą socialinę problemą), išmatuojamo socialinio poveikio rodiklius, šių rodiklių vertinimo metodiką ir vieną kartą per kalendorinius metus vertina praėjusių kalendorinių metų veiklos socialinį poveikį, ir veiklą siekiant socialinio poveikio organizuoja konsultuodamasi (suteikdama galimybę teikti nuomonę ir pasiūlymus) su asmenimis, kuriems daromas socialinis poveikis organizacijos vykdoma veikla, ir su visuomene. Socialinio poveikio rezultatai turi būti patvirtinti nevyriausybės organizacijos steigėjų ar dalyvių ir skelbiami viešai. Socialinio poveikio matavimas taikomas tik toms nevyriausybėms organizacijoms, kurių pagrindinis tikslas – teikti viešąsias paslaugas.

Vyriausybės įgaliota institucija, vertindama nevyriausybės organizacijos, siekiančios būti pripažinta viešosios naudos nevyriausybine organizacija, veiklą, įvertina jos įstatus, Juridinių asmenų registro duomenų tvarkytojui pateiktas 2 paskutinių finansinių metų, kurių ataskaitų pateikimo terminas jau suėjęs, veiklos ataskaitas ir metinių finansinių ataskaitų rinkinius arba

metines ataskaitas ir pateiktus 1 praėjusių kalendorinių metų veiklos socialinio poveikio rezultatus, jeigu nevyriausybinių organizacijos pagrindinis tikslas – teikti viešąsias paslaugas.

LR NVO plėtros įstatymas nustato aiškią ribą tarp tikrųjų NVO ir valstybės įsteigtų ir valdomų viešųjų įstaigų (pvz.: ligoninės, poliklinikos, turizmo informacijos centrai, Lietuvos savivaldybių asociacija ir pan.), taip pat verslo įmonių susivienijimų (verslo asociacijos ir konfederacijos) bei profesinių sąjungų ar jų susivienijimų. Įstatyme nustatyta kaip ir kada asignavimų valdytojai turi teisę skirti finansavimą konkurso būdu nevyriausybiniams organizacijoms, taip pat apibrėžta galimybė visoms įstatymo nuostatas atitinkančioms organizacijoms gauti NVO žymą.

Vadovaujantis šiuo įstatymu savivaldybei rekomenduojama į visus finansavimo sąlygų aprašus, pagal kuriuos konkurso būdu finansuojami projektai pagal įvairias programas, įtraukti tokius punktus, kad finansavimą gali gauti tik NVO žymą ir Paramos gavėjo statusą turinčios organizacijos, taip pat pateikusios ataskaitas VI “Registrų centras” ir atitinkančios minimalius mokesčių mokėtojo reikalavimus, t. y. neturinčios įsiskolinimų.

Be to, šis teisės aktas apibrėžia ir valstybės institucijų bei NVO tarpusavio santykį, nurodant kaip valstybės institucijos turi konsultuotis su NVO, kurios iš jų yra atsakingos už nevyriausybinių organizacijų plėtros politikos formavimą ir įgyvendinimą. Įstatymas taip pat reglamentuoja nacionaliniu lygiu veikiančios NVO tarybos prie LR Vyriausybės bei savivaldybių NVO tarybų sudarymo ir veiklos organizavimo tvarką. Įstatymas, įtvirtinantis NVO apibrėžimą ir santykį su valstybės institucijomis, skatina savivaldybių ir centrinės valdžios institucijas pasitelkti vis daugiau NVO, teikiant viešąsias paslaugas bei įtraukiant NVO atstovus (ypatingai per NVO tarybas) į sprendimų priėmimo procesus vietos ir nacionaliniu lygiu.

Nevyriausybinių organizacijų mokestinė aplinka

Atsižvelgiant į tai, kad nevyriausybinių organizacijų sektoriaus teisinės – mokestinės aplinkos stebėseną, analizę ir vertinimą yra neįmanoma be faktinių duomenų ne tik apie šių organizacijų veiklos reglamentavimą, bet ir praktinę jų veiklos situaciją, išreikštą skaičiais. Pagal 2013 m. gruodžio 19 d. LR Seimo priimtą LR nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymą (Nr. XII-717), pirmą kartą buvo įvestas *nevyriausybinių organizacijos* apibrėžimas, pagal kurį verslo ar valstybės institucijų asociacijos ir valstybės valdomos viešosios įstaigos, kurių valdyme jos turi daugiau kaip

1/3 sprendimo teisės, taip pat politinės partijos, profesinės sąjungos, įvairios bendrijos ir šeimynos, taip pat religinės bendruomenės, siekiančios tik religinių tikslų įgyvendinimo, nelaikomos nevyriausybiniomis organizacijomis (NVO plėtros įstatymo 2 str.).

Pagal 2019 m. gruodžio 5 d. LR Seimo priimtą LR nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymo (Nr. XII-717) naujos redakcijos įstatymą (Nr. XIIP-3623(3))) apibrėžimas lieka toks pat, tik su detalesniu išaiškinimu kokie juridiniai asmenys ir kokia apimtimi gali būti NVO valdymo nariais (visuotiniame susirinkime ar balsavime negali turėti daugiau kaip 1/3 lemiamo balso). Taip pat nauja įstatymo redakcija (12 str.) įveda NVO duomenų bazės atsiradimo galimybę VĮ „Registrų centras“ posistemėje, kas sudaro sąlygas nuolat viešai ir neatlygintinai gauti naujausią informaciją apie NVO sektorių skaičiais – įregistruotų ir/ar išregistruotų, turinčių paramos gavėjo statusą ir/ar jį praradusių, pateikusių ir/ar nepateikusių metinės veiklos ir finansines ataskaitas. Taip pat duomenų bazėje galima matyti nuolat atsinaujinančius duomenis apie savanorių skaičių bei NVO darbuotojus (SODRA), taip pat apie organizacijų pajamų dydžius (Juridinių asmenų registre – JAR), narių/dalininkų skaičių (Juridinių asmenų dalyvių informacinė sistema – JADIS).

Pelno nesiekiančių organizacijų prievolės ir privilegijos

Pelno nesiekiančios organizacijos	Nevyriausybinių organizacijų*		
	Fondai	Asociacijos	Viešosios
Prievolės	Prievolės		
Ataskaitų teikimas Registrų centrui	+	+	+
Pelno mokesčio mokėjimas***	+	+	+
Turto mokesčio mokėjimas (NTMĮ 7str.)****	-	-	+
Gyventojų pajamų mokesčio mokėjimas	+	+	+
Steigėjų/dalyvių privalomas registravimas RC	+	+	+
Privilegijos	Privilegijos		
Tiesioginės dotacijos iš valstybės	-	-	-
GPM dalis iš mokesčių mokėtojų tiesiogiai	+ 1.2%	+ 1.2%	+ 1.2%
Galimybė dalyvauti projektų konkursuose	+	+	+

Pelno nesiekiančios organizacijos	Profesinės sąjungos
Prievolės	Prievolės
Ataskaitų teikimas Registrų centrui	-
Pelno mokesčio mokėjimas***	-
Turto mokesčio mokėjimas (NTMĮ 7str.)****	-
Gyventojų pajamų mokesčio mokėjimas	+
Steigėjų/dalyvių privalomas registravimas RC	-
Privilegijos	Privilegijos
Tiesioginės dotacijos iš valstybės	-
GPM dalis iš mokesčių mokėtojų tiesiogiai	+ 0.6%
Galimybė dalyvauti projektų konkursuose	-

Pelno nesiekiančios organizacijos	Religinės bendruomenės	
<i>Tradicinės religinės bendruomenės ir kitos religinės bendr.</i>	TRBB	RBB
Prievolės	Prievolės	
Ataskaitų teikimas Registrų centrui	-	-
Pelno mokesčio mokėjimas***	+	+
Turto mokesčio mokėjimas (NTMĮ 7str.)****	-	-
Gyventojų pajamų mokesčio mokėjimas	-	+
Steigėjų/dalyvių privalomas registravimas RC	-	-
Privilegijos	Privilegijos	
Tiesioginės dotacijos iš valstybės	+	+
GPM dalis iš mokesčių mokėtojų tiesiogiai	+ 1.2%	+ 1.2%
Galimybė dalyvauti projektų konkursuose	+	+

Pelno nesiekiančios organizacijos	Politinės partijos
Prievolės	Prievolės
Ataskaitų teikimas Registrų centrui	- **
Pelno mokesčio mokėjimas***	-
Turto mokesčio mokėjimas (NTMĮ 7str.)****	-
Gyventojų pajamų mokesčio mokėjimas	+
Steigėjų/dalyvių privalomas registravimas RC	-
Privilegijos	Privilegijos
Tiesioginės dotacijos iš valstybės	+
GPM dalis iš mokesčių mokėtojų tiesiogiai	+ 0.6%
Galimybė dalyvauti projektų konkursuose	-

Pelno nesiekiančios organizacijos	Biudžetinės įstaigos
Prievolės	Prievolės
Prievolės	+
Ataskaitų teikimas Registrų centrui	-
Pelno mokesčio mokėjimas***	-
Turto mokesčio mokėjimas (NTMĮ 7str.)****	+
Gyventojų pajamų mokesčio mokėjimas	+
Steigėjų/dalyvių privalomas registravimas RC	-
Privilegijos	Privilegijos
Tiesioginės dotacijos iš valstybės	+ 1.2%
GPM dalis iš mokesčių mokėtojų tiesiogiai	+
Galimybė dalyvauti projektų konkursuose	+

Paiškinimai:

* Pagal Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymą verslo ar valstybės institucijų asociacijos ir valstybės valdomos viešosios įstaigos, kurių valdyme jos turi daugiau kaip 1/3 sprendimo teisės, taip pat politinės partijos, profesinės sąjungos, įvairios bendrijos ir šeimos nelaikomos nevyriausybiniomis organizacijomis (NVO plėtros įstatymo 2 str.).

** Finansines ataskaitas ir narių sąrašus politinės partijos atitinkamai teikia Vyriausiajai rinkimų komisijai bei Teisingumo ministerijai. VRK partijų ataskaitas skelbia viešai savo internetiniame tinklalapyje www.vrk.lt

*** Iki 2019 m. sausio 1 d. pelno mokestis mokamas taip: jei per mokestinius metus pajamos iš ūkinės – komercinės veiklos neviršija 300.000 EUR, tai metinio pelno dalis – 7.250 eurų per mokestinį laikotarpį apskaičiuoto apmokestinamojo pelno apmokestinama - taikant 0 procentų mokesčio tarifą, o likusi apskaičiuoto apmokestinamojo pelno dalis – taikant 15 procentų mokesčio tarifą. Nuo mokestinio laikotarpio, prasidėjusio 2019 metų sausio 1 dienos uždirbtas pelnas apmokestinamas pilna apimtimi, kaip SVV įmonės.

**** Nekilnojamo turto mokesčio įstatymo 7 straipsnyje numatytos išimtys tik neįgaliųjų, švietimo, meno kūrėjų, socialine veikla užsiimančioms įstaigoms.

